

[T] EEN CANON VOOR HET LAND VAN OOI

Zelden sorteerde een krantenartikel een groter effect dan Paul Scheffers essay “Het multiculturele drama”, oorspronkelijk gepubliceerd in *NRC Handelsblad* van 29 januari 2000. Naar de waarneming van Scheffer voltrok zich in Nederland een nieuwe tweedeling tussen gevestigden en nieuwkomers. Die laatste groep omschreef Scheffer minder eufemistisch ook als een “etnische onderklasse”. De achterstand van deze onderklasse manifesteerde zich in vrijwel alle domeinen van het maatschappelijke leven: “in het onderwijs, de gezondheidszorg, de rechtspraak, de volkshuisvesting en de arbeidsmarkt”. Scheffers critici zagen vaak over het hoofd dat hij de schuld voor dit drama niet in de schoenen van de allochtonen schoof. Wel had de overheid verzuimd in te grijpen. Eerst had zij de overtuiging gekoesterd dat de arbeidsmigranten slechts tijdelijk in Nederland zouden blijven. Toen zich daarentegen vanaf de jaren '70 vooral in de grote steden hechte migrantengemeenschappen nestelden, namen opeenvolgende regeringen vele jaren voetstoots aan dat de beter geschoolde kinderen van deze migranten bijna vanzelf in de Nederlandse samenleving zouden opgaan. Beide veronderstellingen bleken gebaseerd op drijfzand. Ook het onderwijs faalde. Daar werd “geen verhouding [meer] gekoesterd tegenover het eigen

verleden en [onze] taal werd er nonchalant bejegend.” Toch bleef Scheffer niet steken in pessimisme. Op de school en in het museum kon het tij worden gekeerd. Daar zouden kinderen met ouders van elders deelgenoten worden van de Nederlandse collectieve herinnering.

Scheffers stuk raakte een open wonde. In de polemiek die volgde, haalde instemming het van afkeuring. Ook de opeenvolgende bewindslieden op het departement van Onderwijs voelden zich aangesproken. Vrijwel gelijktijdig was daar het besef doorgebroken dat het aanleren van vaardigheden, in de jaren '80 en '90 de voornaamste doelstelling van het geschiedenisonderwijs, een oefening in het luchtledige bleef als daar geen basiskennis aan voorafging. Een commissie, onder het voorzitterschap van de Amsterdamse hoogleraar Piet de Rooy, stelde in februari 2001 voor die historische kennis terug te brengen door het verleden onder te verdelen in tien tijdvakken. Die tijdvakken zouden tijdens de gehele schoolloopbaan van de leerlingen, van het basisonderwijs tot de hoogste jaren van het voortgezet onderwijs¹, terugkeren en steeds verder worden verdiept. De Rooy en zijn commissieleden bedeedden ieder tijdvak met een kernachtige omschrijving, een bijhorend pictogram en enkele kenmerken. De namen van die tijdvakken klinken als programma's. Tijdvak vijf, dat de zestiende eeuw behandelt, heet

bijvoorbeeld “De tijd van ontdekkers en hervormers”. Tijdvak tien, over de wereld na 1950, wordt gevat in de omschrijving “Televisie en computer”. De toenmalige staatssecretaris Karin Adelmund en het parlement namen de aanbevelingen van De Rooy c.s. vrijwel integraal over. Daarmee werd hun rapport een richtsnoer, een canon dus, voor het Nederlandse geschiedenisonderwijs.

De aanslagen van 11 september 2001, de moord op Pim Fortuyn in mei 2002, die op Theo van Gogh in november 2004 en de brand in een detentiecentrum voor illegale vreemdelingen op de Amsterdamse luchthaven Schiphol enkele maanden later, stortten de Nederlandse samenleving in diepe verwarring. Hoe was het zover gekomen? Was de spreekwoordelijke Nederlandse verdraagzaamheid bestand tegen deze schokken? Of kwamen dergelijke aanvallen op de democratie voort uit een teveel aan tolerantie? Zijn de vrijheden van godsdienst en meningsuiting absoluut, of mogen deze ter bescherming van onze “open samenleving” worden ingeperkt en zo ja, door wie dan? Allemaal vragen waarover de inwoners van Nederland tijdens de afgelopen jaren fel met elkaar hebben gedebatteerd, in het parlement, in de media, maar ook in dorpszaaltjes en studentencafés. Bij dat debat hoorde een zoektocht naar de nationale identiteit. Wat maakt Nederlanders tot wie ze zijn? Horen alloch-

tonen, in 2015 naar alle waarschijnlijkheid twee miljoen mensen of zo’n twaalf procent van de bevolking, er ook bij? Hoe word je eigenlijk een “echte” Nederlander? — Is dat wel mogelijk of wenselijk, als je ouders uit Marokko komen?

Vooralsnog beantwoorden weinig opinieleiders en beleidsmakers deze laatste vragen met een bot neen. Wel stellen ze voorwaarden. Kennis van de Nederlandse taal is een minimumvereiste. Maar ook inzicht in de Nederlandse cultuur en geschiedenis bevordert de integratie. Belangrijke adviesorganen zoals de Onderwijsraad koesteren daarbij al even hooggespannen verwachtingen van de scholen als Paul Scheffer. Leerlingen zouden tot betrokken burgers kunnen worden gekneed door hen een canon te doceren. In een advies uit 2005 omschreef de Onderwijsraad een dergelijke canon als “die waardevolle elementen van onze cultuur en geschiedenis die we via het onderwijs [aan] nieuwe generaties willen meegeven”.²

Klaarblijkelijk achtten de Onderwijsraad en minister van Onderwijs Maria van der Hoeven de recente “canonisering” van het geschiedenisonderwijs, zoals die door de commissie De Rooy was ingezet, als niet afdoende. Een ander gezelschap, ditmaal onder het voorzitterschap van literatuurhistoricus Frits van Oostrom, moest aan de slag om een nieuwe, specifiek Nederlandse canon gestalte te geven.

wonen buiten de stad”) lijkt de achttiende eeuw wel een kleine woestijn. Maar naarmate het einddoel in zicht komt, vertraagt het tempo opnieuw. Voor de laatste twee eeuwen zijn niet minder dan vierentwintig haltes ingebouwd, van “De eerste spoorlijn” over “De grondwet” en “Max Havelaar” tot “Srebrenica”, “Veelkleurig Nederland” en “De gasbel”. In ieder van de pleisterplaatsen openen de reizigers een venster. Van daaruit genieten ze van steeds wisselende vergezichten. Zo verdiepen de leerlingen bij elke doortocht hun kennis. In de klas hoort ook een schatkist waaruit de leerlingen, aangekomen bij de respectievelijke pleisterplaatsen, kunnen putten. Zo vinden ze bij Aletta Jacobs, Nederlands eerste vrouwelijk arts, onder andere contemporaine ansichtkaarten met leuzen voor het vrouwenkiesrecht. Uiteraard completeert de gelijknamige webstek *entoen.nu* het geheel. Daarvandaan kunnen leerkrachten en leerlingen nog veel meer tips plukken om hun tocht te veraangename.

Het enthousiasme dat Van Oostrom en de zijnen uitstralen, werkt aanstekelijk. Bovendien beklemtonen de commissieleden in hun inleiding dat deze canon niet in steen gebeiteld staat. Eenieder kan middels de wikifunctie van de webstek *entoen.nu* verder verfraaien. Maar geheel vrijblijvend is hun canon natuurlijk niet. Weliswaar belichten de auteurs enkele schaduwzijden van de Nederlandse geschiedenis, zo komen bijvoorbeeld de slavenhandel en Srebrenica aan bod, toch blijft de *cantus firmus* positief. Maar bovenal klinkt uit de teksten getemperde trots om het vele mooie en goede dat Nederland de wereld geschonken heeft. De canon bezingt een land waar het aangenaam toeven is.

Helaas stemmen de beschrijvingen van historici nooit overeen met de verleden werkelijkheid. Zij roepen slechts “verbeelde gemeenschappen”⁴ op. Het verleden uit *entoen.nu* heeft dan ook veel weg van het Land van Ooit, zoals de inmiddels naar de Verenigde Staten uitgeweken politica Ayaan Hirsi Ali dat in haar onnavolgbare formulering heeft gevat: een burgerlijke en beheerste, goeddeels geseculariseerde en tolerante samenleving. Tegenwoordig is die Nederlandse samenleving killer en zijn de zeden er ruwer. De auteurs van *entoen.nu* hebben iets van blijmoedige slangenbezweerders: manhaftig pogen ze met hun lied de geest weer in de fles

te krijgen. Of hen dat gaat lukken, staat nog te bezien, maar aan Van Oostrom *cum suis* zal het niet hebben gelegen.

HANS COOLS

www.entoen.nu

Noten

- 1 Wat in Vlaanderen middelbaar onderwijs genoemd wordt.
- 2 ONDERWIJSRAAD, *De stand van educatief Nederland*, Den Haag, 2005, pp. 119-120.
- 3 MAARTEN DOORMAN, “De canon bestaat al lang”, in: *de Volkskrant*, 25 juni 2005, en ED JONKER, “Sotto Voce. Identiteit, burgerschap en de nationale canon”, in: M. GREVER e.a. (red.), *Controverses rond de canon*, Assen, 2006, pp. 20-24.
- 4 Zie B. ANDERSON, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Londen, 1983.

[T] TUSSEN DE STERKE EN DE ZWAKKE IS HET DE VRIJHEID DIE VERDRUKT EN DE WET DIE BEVRIJDT. TALEN IN HET VLAAMSE ONDERWIJS

De Vlaamse minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke wil de lat hoog leggen voor talen in het onderwijs. Voor leerlingen én leraren. Dat blijkt uit zijn recente nota *De lat hoog voor talen in iedere school*, die vertrekt vanuit het besef van een complexe en gevoelige taalsituatie in Vlaanderen. Vlaanderen heeft willens nillens nogal wat expertise opgebouwd in taalproblemen. Het moet die nu inzetten. De minister wil niet meer en minder dan een goed talenonderwijs voor de sterken en een sterk onderwijs voor de zwakken. De waarschuwing van Lacordaire, “Entre le fort et le faible, entre le riche et le pauvre, entre le maître et le serviteur, c’est la liberté qui opprime et la loi qui affranchit”, maakt hij duidelijk tot de zijne. Hij wil zoveel mogelijk jongeren brengen tot het correct hanteren van de standaardtaal. De minister zingt niet mee in het koor van die sociolinguïsten die alle varianten omhelzen en in het stellen van een norm vaak al een democratische bedreiging zien: “Juist in een globaliserende omge-